

5. Історія релігії в Україні: у 10 т. / Редкол: А.Колодний (голова) та ін. – Т 1.: Дохристиянські вірування; Прийняття Християнства / За ред. Б.Лобовика. – К.: Український Центр духовної культури, 1996 – 1998. – 382 с. – с.184 (9 – с.112) (14. с.99) (19.с122)
6. Там само. – с.185.
7. Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис: в 2-х т. – Т. II. – К.: Оберіг, 1991. – 447 с. – с.273. – с.340.
8. Українська вишивка: Альбом / Авт. Тексту та упоряд. Т. Кара-Васильєва. – К.: Мистецтво, 1993. – 264 с. – с.17.
9. Історія релігії в Україні: у 10 т. / Редкол: А.Колодний (голова) та ін. – Т 1.: Дохристиянські вірування; Прийняття Християнства / За ред. Б.Лобовика. – К.: Український Центр духовної культури, 1996 – 1998. – 382 с. – с.184 – с.112.
10. Українська вишивка: Альбом / Авт. Тексту та упоряд. Т. Кара-Васильєва. – К.: Мистецтво, 1993. – 264 с. – с.24 – 25.
11. Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис: в 2-х т. – Т. II. – К.: Оберіг, 1991. – 447 с. – с.273. – с.308.
12. Українське народознавство: Навчальний посібник / За ред. С.Павлука, Г.Горинь, Р.Кирчива. – Львів: Фенікс, 1994. – 608 с. – с.519 – с.30 – 31.
14. Історія релігії в Україні: у 10 т. / Редкол: А.Колодний (голова) та ін. – Т 1.: Дохристиянські вірування; Прийняття Християнства / За ред. Б.Лобовика. – К.: Український Центр духовної культури, 1996 – 1998. – 382 с. – с.99.
15. Українське народознавство: Навчальний посібник / За ред. С.Павлука, Г.Горинь, Р.Кирчива. – Львів: Фенікс, 1994. – 608 с. – с.519 – с.535.
16. Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис: в 2-х т. – Т. II. – К.: Оберіг, 1991. – 447 с. – с.309.
17. Там само. – с.314.
18. Історія релігії в Україні: у 10 т. / Редкол: А.Колодний (голова) та ін. – Т 1.: Дохристиянські вірування; Прийняття Християнства / За ред. Б.Лобовика. – К.: Український Центр духовної культури, 1996 – 1998. – 382 с. – с.122.

Лілія Пасічняк (Івано-Франківськ)

АНСАМБЛЕВА СПЕЦИФІКА НАРОДНО-ІНСТРУМЕНТАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА ГУЦУЛЬСЬКОГО РЕГІОНУ

У працях багатьох вчених (М. Лисенка, Г. Хоткевича, К. Квітки, С. Мерчинського, А. Гуменюка, А. Іваницького, І. Мацієвського та ін.) ансамблеве виконавство розглядається як одна із форм функціонування народних інструментів у побуті українців від найдавніших часів до сучасності. Основний розподіл народно-інструментальних ансамблів проводиться дослідниками за інструментарієм: однорідні і мішані.

Починаючи з другої половини XVI – початку XVII століть, коли у музичному побуті українців отримали велику популярність струнні інструменти – скрипка і цимбали, розпочинає своє становлення та активний розвиток впродовж наступних століть найпопулярніший в Україні ансамбль “троїстих музик”. Одним із перших звернув належну увагу на “троїсту музику” М.Лисенко: “Нарешті, п’єси суто танцювального характеру виконуються спеціальною грою на скрипці, цимбалах, з додатком ударного інструмента бубна і становлять так звану в народі “троїсту музику” [10, с. 12-13].

Серед науковців, що вивчали чи продовжують вивчати традиції народно-інструментального ансамблевого мистецтва України, проблема дослідження ансамблю “троїстих музик” передбачає перш за все визначення сутності цього унікального явища. Пояснення щодо походження терміну “троїста музика” у багатьох авторів досить неоднозначні [15].

Доктор мистецтвознавства І.Мацієвський подає сучасне обґрунтування походження терміну “троїста музика”: “Термін “троїста музика” (буквально: потроєна музика, або потроєний скрипаль) в Україні і в Білорусії достатньо широко застосовується в побуті, і особливо, в різноманітній літературі по відношенню до традиційних сільських інструментальних ансамблів танцювальної музики” [11, с. 95-96]. На думку автора, пояснення терміну “троїста музика” – означає три музиканти” – не зовсім точне. На це є дві причини: 1) кількість музикантів в ансамблі може бути різною, “число “три” далеко не найбільш розповсюджене”; 2) існування в народі інших типів ансамблів, що інколи теж можуть називатись “троїстими музиками” [11]. Одним з прикладів підтвердження цієї думки може слугувати світлина з зображенням гуцульського ансамблю “троїста музика” (сопілка, скрипка, цимбали, бубон), поміщена в “Атласі музичних інструментів...” [1]. Це найбільш типовий зразок автентичного ансамблю “троїстих музик”, так званої гуцульської капели Гуцульщини.

Завдяки збереженню локальної традиції окремих населених пунктів (у переважачій більшості сільської місцевості) Гуцульщини поки що існують *осередки автентичної народно-інструментальної ансамблевої творчості, так звані “гуцульські капели”*. Традиційною і єдиною формою передачі найтипівших мелодичних зворотів та інтонацій з покоління в покоління автентичними гуцульськими капелами, їхніми талановитими музикантами-самородками є усна. Сільське середовище по своїй природі сприятливе у плані локалізації традиційної культури. В особі учасника гуцульської капели поєдналися функції автора, виконавця і слухача. Сфера побутування фольклорного інструментального ансамблю досліджуваного регіону розглядається у контексті народних звичаїв, родинних відносин, вірувань, властивих системі народного життя.

З давніх часів жителі Карпат звуками трембіти інформували про народження або смерть людини, повернення з полонини пастухів, про якісь важливі події. “Інструментальна музика супроводжувала і короткий “весільний ритуал” у рамках похоронного обряду – “весілля з мертвим” – який у Буковинських горах чинили, коли ховали неодруженого [13, с.12]. На похорон використовувалося від одного до 4-х інструментів (дуєт дідиків, флюяра, трембіта). І до сьогодні на Гуцульщині різдв’яні колядки та щедрівки супроводжуються інструментальним супроводом: ріг, трембіта, флюяра, скрипка, бас, цимбали та бубон. “Традиційно були при колядуванні: дзвоники, роги і трембіти”, – констатує дослідник народних музичних інструментів Гуцульщини Любомир Кушлик (м. Львів) [9, с.55].

У численних нотних і текстових прикладах пісенно-танцювального фольклору, переказах, казках, поетичних оповіданнях гуцулів, відомостях про обряди упродовж річного календаря, які зібрав В.Шухевич, знаходимо згадки про ансамблі, так звані “музики”, інструменти, які користуються популярністю у даній етнічній спільноті: скрипку, дуду (козу), дзвоники, сопівку, трембіту, цимбали, дримбу [21]. Хрестини, сільські празники, вечори молоді, танці, розколяда, входини, “від’їдини”, календарні та сімейні свята, весілля, похорон – найтипівші зразки етнопроцесів побутування автентичної народно-інструментальної культури Гуцульщини.

Слід виокремити ще одну особливість функціонування та творчості гуцульських капел – це *фольклорно-інструментальна традиція сімейних ансамблів “троїстих музик”*. Як зазначає доктор мистецтвознавства М.Черепанин, “однією з найстарших генерацій весільних музикантів (від середини XIX ст. до 1914 року) вважається сімейство Варваруків з Космача” [20, с. 38]. У покутському селі Попельники Снятинського району користується неабиякою популярністю ансамбль “троїстих музик” братів Ватаманюків: Василь (бубон), Роман (скрипка, сопілка, саксофон), Іван (цимбали, труба), створений 1956 р.. Всесоюзною фірмою “Мелодія” випущено грамплатівку, куди увійшли “Полька”, “Гуцулка”, весільні мелодії. Про талант братів Ватаманюків “свідчать і дипломи, і медалі переможців республіканських та всесоюзних фестивалів самодіяльного мистецтва... і фільм, знятий у Києві...” [7, с. 77]. Брати Ватаманюки грають на весіллях, в сільському будинку культури, на фестивалях, акомпанують хором. Брати освоїли “нотну традицію”. У репертуарі ансамблю – вальси, польки, ліричні пісні, пісні українських композиторів (“Рідна мати моя” П. Майбороди), гуцульські пісні і наспіви, танцювальні мелодії.

На Коломийщині користуються популярністю “музиканти-народники”, які у складі весільних капел своєю імпровізаційною творчістю “зберегли, розвинули, збагатили гуцульську народну музику” [17, с.6]. Це весільні капели за участю П.Терпелюка та “чудових народних музикантів, з якими я довгий час грав”, – пригадує маестро-скрипаль (цимбалісти, сопілкарі, бубністи, баяністи, акордеоністи) [17, с. 8]. На обкладинці навчального посібника “Моя Гуцулія” (частина III) П.Терпелюка бачимо світліну, на якій зображена весільна капела у складі: ще зовсім молоді – скрипаль Петро Терпелюк, сопілкар-віртуоз Василь Попадюк, цимбаліст – рідний брат П.Терпелюка Василь, бубніст – Іван Майданський. Скрипаль-віртуоз Василь Сметанюк (Гуцул) з братом Іваном (цимбаліст) з Печеніжина мали велику повагу серед людей, радуючи весільних гостей своєю чудовою грою. У складі цієї капели довгий час грав сопілкар Юрко Луцак (Левунек), який розповідав, як часто мати братів Сметанюків ратувала на своїх синів, що “...вони би лиш грали. А хто буде робити?”, а в результаті – “її сини вперше в історії Гуцульщини запишуть свої мелодії в Москві на платівки, що ці платівки будуть майже у кожній хаті Гуцульщини, що їхня гра буде взірцем, еталоном для майбутніх композиторів” [17, с. 6].

“*Покутське весілля*” багате різноманітними обрядами, де інструментальний супровід сільських музик відіграє неабияку роль. Це справжня “академія” вишколу народних музик, ареал збереження

автентичної гуцульської народної музики. “Обряд розплетин і латкання свашок із мого села Говмачика на Коломийщині...наспіви і звуки скрипки та цимбалів сільської музики Миколи Годоріва...”, – пригадує своє дитинство кандидат педагогічних наук, доцент Інституту мистецтв Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника Ганна Карась [6, с. 3].

Характерною *ознакою інструментального супроводу* весільної капели, що підтримує вокальну лінію у багатьох обрядах покутського весілля є прозорість ансамблевих партій, орнаментика, імпровізаційність мелодичних ліній. Найбільш вживаними для супроводу латканок під час весільних обрядів вважають скрипку і сопілку, позаяк ці інструменти грають у натуральних інтервалах, що відповідає манері співу латканок. Як зазначає П. Терпелюк, “весільна капела, до якої, окрім скрипки і сопілки, входять цимбали, акордеон чи баян з темперованим строем, усе ж акомпанують латканковим мелодіям...вони тримають народну гармонію, характерну для різних місцевостей” [16, с. 5]. У навчальному посібнику “Моя Гуцулія. Весільні латкання” (Ч.4), Петро Іванович вказує на окремі номери зібраного ним фольклорного матеріалу, які співаються під акомпанемент капели (скрипка, сопілка, цимбали, бубон: №№8, 24, 34, 35, 36, 37, 38, 44, 45-48, 52, 57-59). На протипагу наявності друкованих нотних видань зразків фольклорної інструментальної традиції Гуцульщини, авторських композицій П. Терпелюка, “поза нотною фіксацією залишається багатий і виразний план *агогіки фольклорного музикування*, а також специфічна *виразність нетемперованого інтонування*, якими так досконало володіє автор і які складають саму суть феномену “інструментального фольклоризму” [термін за О. Козаренком – поєднання традицій фольклорного інструментального музикування і професійного виконавства в одній особі – Л.П.]”, – підкреслив доктор мистецтвознавства, професор Львівської державної музичної академії ім. М. Лисенка Олександр Козаренко [16, с. 5].

Візитною карткою гуцульських музик на багатьох концертних виступах як в Україні, так і за її межами є танець *гуцулка (коломийка)*, який вдосконалювався впродовж віків і продовжує бути найпопулярнішим жанром гуцульської інструментальної автентичної музики. “В гуцулці, особливо в швидкому темпі, дубельтований ритм бубна надає їй темпераментного характеру, а для того, щоб танцюючі добре чули мелодію, скрипка, сопілка, інколи цимбали, грають в унісон. Такої оригінальності не має ніхто з наших сусідів...а інколи цимбали вторують, тобто акомпанують. Такий спосіб гри коломийкових мелодій характерний для цілої Гуцульщини”, – зазначає скрипаль-віртуоз П. Терпелюк [17, с. 7].

Сучасне народно-інструментальне мистецтво Гуцульського регіону орієнтується на *дві форми побутування та поширення*, а саме – фольклорну (традиційну) та професійно-академічну (концертну). З настанням незалежності України, у 1992 р. у Верховині відбувся перший з'їзд гуцулів. Гостем урочистого відкриття свята став ансамбль троїстих музик “Черемош” з Верховини під орудою Романа Кумлика¹.

Прикладом пропагування гуцульської народної музики на концертній сцені є виступ П. Терпелюка в якості доповідача і артиста на науковому семінарі, який проводився у травні 2003 р. Інститутом дослідження народної музики та етномузикології Віденського університету музики та образотворчого мистецтва [2].

У процесі функціонування сучасних гуцульських капел спостерігаємо *взаємовплив двох традицій*: народного музикування і професійного виконавства на народних інструментах. Поряд з цим, прослідковуємо тенденцію збільшення серед талановитих народних музик Гуцульщини виконавців, які окрім школи “живого спілкування” у річищі побутування ансамблевої народно-інструментальної традиції, отримали *фахову музичну освіту* (ДМШ, школа мистецтв, музичне училище, ВНЗ, консерваторія, музична академія). На думку народного артиста України П. Терпелюка “музична освіта відіграла важливу роль у розвитку народних традицій пісенно-інструментальної творчості і, водночас, пропаганди гуцульської музики і народного мистецтва” [17, с. 5]. З ініціативи вчителів Соколівської ЗОШ у шкільній “Гуцульській світлиці” серед багатьох позакласно-виховних

¹ Роман Кумлик – скрипаль-віртуоз, заслужений працівник культури України, відомий не тільки на Гуцульщині, але й по всій Україні, в Польщі та Німеччині. Окрім “школи народного музикування вуйка Петра”, настанов відомого на всі гори Василя Грималюка, навчався у музичній школі, на курсах диригентів хорів, у культосвітньому училищі, працював в Гуцульському ансамблі пісні і танцю. Виконавець майже на 20-х інструментах, колекціонер народних музичних інструментів та гуцульських ужиткових речей (відкрив домашній приватний музей 8 січня 2000 р.), має добрі вокальні дані, автор гуцульських співанок (вже вийшли дві книги), майстер багатьох видів сопілок.

заходів запам'яталась зустріч школярів з викладачами Косівської дитячої школи мистецтв – Д.Біланюком (скрипка, Заслужений працівник культури України), І.Зеленчуком (флейта), Ю.Ткачуком (цимбали), В.Оленюком (барабан), які виконали: “Гуцульську рапсодію”, “Молодіжну” та “Жайворонка” Г.Дініку.

У репертуарній політиці традиційних ансамблів відбулося ряд змін: *трансформація жанрів* інструментальної, вокально-інструментальної гуцульської народної музики (створюються фантазії, рапсодії, п'єси для ансамблю чи оркестру), поява *авторських композицій* з використанням мелодики автентичного фольклору. В одній особі учасника інструментальної “капели” *поєдналися різні грані обдарованої особистості* – носій автентичної традиції ансамблевого народно-інструментального мистецтва Гуцульського регіону, педагог, концертний виконавець, композитор, майстер і колекціонер музичних інструментів.

Серед найбільш поширених *форм популяризації*, збереження і передачі традиції сучасними представниками гуцульських капел можна виділити: засоби масової комунікації (радіо, телебачення); видання нотних збірників (у якості навчального і концертного репертуару з метою виховання молодого музиканта); навчальних посібників; репрезентацію “вторинних” форм фольклорної інструментальної традиції у фольклорно-етнографічних концертах, регіональних, всеукраїнських та міжнародних фольклорних фестивалях, конкурсах, оглядах народної творчості; запис компакт-дисків. Капелою у складі скрипки, цимбалів, сопілки і бубна під орудою віртуоза-скрипаля Миколи Дудчека з Мишина Коломийського району здійснено записи на платівки, які користувалися популярністю і продовжують бути великою скарбницею у збереженні та примноженні фонду гуцульської народно-інструментальної музики. Сучасні форми пропагування фольклорної традиції сприяли активізації автентичної народно-інструментальної творчості, появі інтересу з боку музичної та наукової еліт до народних зразків інструментального жанру, виявленню і фіксації як носіїв фольклору, так і їхніх “дітищ” – фольклорних ансамблів “троїстих музик”, гуцульських капел, дитячих *інструментальних колективів народної творчості*.

З метою передачі наступним поколінням традиційного мистецтва гри на народних інструментах організовуються *дитячі оркестри, ансамблі*. У Мишинській восьмирічній школі Коломийського р-ну у 60-х рр. цимбаліст Михайло Миронюк організував шкільний фольклорний ансамбль “Трембіта”, куди увійшли: хор, танцювальна група, оркестр народних інструментів (3 скрипки, 3 цимбалів, 3 сопілки, бандура, 2 трембіти, 3 роги, 4 баяни, барабан). Дитячий ансамбль “Трембіта” у 1965 р. отримав запрошення виступити з концертами у Москві у Колонном узалі будинку спілок. У репертуарному списку колективу – постановка композиції “Цвіте наша Верховина”, вокально-хорова сюїта “На полонині”, цикл обрядових пісень. У Коломій у 80-х рр. П.Терпелюком був створений дитячий оркестр народних інструментів “Гуцулятко”. З 1985 р. при Будинку культури с. Верхній Ясенів Верховинського р-ну функціонує дитячий фольклорний ансамбль дрімбарів (9 виконавців, кер. М.Ничай). На Косівщині добре відомий учнівський фольклорний ансамбль “Яворівські візерунки” Яворівської школи мистецтв під орудою талановитого цимбаліста Лук'яна Лукинюка. Дитячий колектив – учасник мистецьких програм всеукраїнського телебачення, лауреат другого Гуцульського міжнародного фестивалю (м.Вижниця), нагороджений золотою медаллю лауреата Всеукраїнського фестивалю самодіяльної художньої народної творчості. Цимбаліст-віртуоз Косівського оркестру народних інструментів Юрій Ткачук був удостоєний керувати зразковим дитячим фольклорним ансамблем “Косівські візерунки” два роки. В липні 1997 року колектив став лауреатом обласного свята фольклору та народних ремесел, що проводився в м. Косові.

У 1973 р. серед лауреатів республіканського конкурсу художньої самодіяльності (м. Київ) вирізнявся своєю самобутньою грою *ансамбль сопіларів і дударів* з с. Криворівні (створений 1964 р., кер. Іван Потяк). У 1986 р. при сприянні управління культури облвиконкому, ОНМЦ народної творчості і культурно-освітньої роботи у рамках Другого Всесоюзного фестивалю народної творчості, було організовано *огляд-концерт сімейних та родинних* аматорських колективів Івано-Франківської області у приміщенні обласної філармонії: Верховинський район – “троїсті музики” (скрипка, цимбали, бубон) у складі народного аматорського танцювального ансамблю родин Ванжураків та Іллюків (с.Віпче); Косівський р-н – *ансамбль бандуристів* сім'ї Ковалюків (кер. Марія Близнюк, смт Ст. Кути). У заключному концерті переможців фестивалю брав участь народний аматорський *ансамбль дрімбарів* с.Верхній Ясенів Верховинського р-ну (ств. 1964 р., перший кер. М.Ничай, лауреат 5-го Гуцульського фестивалю в м.Путивлі (1995 р.), у репертуарі – гуцульські, закарпатські, буковинські народні мелодії). У 1989 р. до ансамблю дрімбарів приєдналися *“троїсті музики”*

(сопілка, цимбали, скрипка, бубон, баян). Кількість учасників у 1989 р. – 30 виконавців, люди різних професій. Ансамбль має фондові записи, зокрема грамплатівку комплекту “Українські троїсті музики”; учасник телепередачі “Сяйво” Чернівецької студії телебачення; лауреат II республіканського радіоконкурсу “Золоті ключі”, переможець телетурніру “Сонячні кларнети”. Нагороджений грамотами, дипломами [4]. Репертуарний план роботи народного аматорського ансамблю дрімбарів с.Верхній Ясенів (худ. кер. Ю.Гаврилюк) на I півріччя 1996 р.: мелодія “Максименчукова” (обробка М.Нечая); мелодія “Штефлівська” (автентичний зразок народної музики); мелодія “Полонинська” (муз. В.Могура); співанка “Ой доки була в своїй мамки дівкою-дівкою” (автентичний зразок народної музики); “Великодна днина” (обробка В.Кушлик); “На тім боці при потоці” (автентичний зразок народної музики); “Ой легонька трісуночка” (муз. В.Кушлик, обробка М.Нечая).

Восени 1991 з ініціативи товариства “Гуцульщина” та відділу культури Верховинського району при підтримці органів місцевої влади, зокрема, Верховинського, Вижницького та Рахівського районів було започатковано фестивалій рух на Гуцульщині. Перший фестиваль, метою якого стали відродження, розвиток та збереження традицій і звичаїв Гуцульського краю був проведений на лісовій галявині в селі В.Ясенів Верховинського району. У рамках проведення наступних фестивалей організовувались наукові конференції, круглі столи, розширені засідання управи товариства “Гуцульщина”, Гуцульської освітянської ради, виставки народних ремесел та їхня продаж, проводились гуцульські спортивні змагання, ігри. Ці фестивалі отримали статус загальнодержавних і навіть міжнародного культурно-мистецького заходу за участю найвищих державних посадових осіб.

У квітні 1993 р. у залі обласної філармонії відбулось справжнє свято автентичної народно-інструментальної ансамблевої музики Прикарпаття – концерт троїстих музик та солістів-інструменталістів у рамках *обласного огляду-конкурсу троїстих музик*. У переліку програми концерту знаходимо ансамблі “троїстих музик” Гуцульщини: НД с.Космач (кер. Петро Семчук, викон. “Мелодії рідного краю”); с-ща Печеніжин Коломийського р-ну (кер. І.Кузенко, викон. “Гуцульські мелодії”); с.Пістинь Косівського р-ну (викон. “На полонині”); с.Верхній Березів Косівського р-ну (кер. Василь Генік, викон. “Мелодії Березова”); с.Товмачик Коломийського р-ну (кер. Василь Мотрук, викон. “Гуцулка”); с-ща Отинія Коломийського р-ну (кер. Петро Цибій, викон.: М.Тимофіїв “Балада про злуку”); НД с.Космач (кер. Микола Думітрак, викон. “Гуцульські мелодії” – *лауреати конкурсу*); ансамбль *дрімбарів* с.Річка Косівського р-ну (кер. Микола Мартишук, викон. “Весняні мелодії”). Серед інструментальних фольклорних колективів-учасників фестивалю народних талантів “Коломийка 94” (с. Коршів, Коломийський р-н, започаткований 1989 р.) Коломийщину репрезентував народний аматорський *ансамбль сопілкарів* (с. Лісний Хлібичин, кер. І. П’ятничук).

Доброю традицією організації обласних свят народно-інструментального мистецтва є *фестиваль оркестрів народних інструментів “Кобзареві струни”* (сmt. Рожнятів, започаткований 1995 р.) . У списку учасників фестивалю 2000 р. – народний аматорський оркестр народних інструментів Косівського НД (кер. Андрій Ткачук); народний аматорський оркестр народних інструментів НД с-ща Отинія Коломийського р-ну (кер. Петро Цибій).

В останнє десятиліття ХХ – на початку ХХІ століть на Прикарпатті популярними стають Міжнародні фольклорні зустрічі. У 2001 р. в м.Івано-Франківську відбувся Перший Міжнародний фольклорний фестиваль етнографічних регіонів України “Родослав”, де Гуцульщину представили “троїсті музики” с.Замагора Верховинського району, *ансамбль цимбалістів “Відгомін Карпат”* (м.Коломия, кер. Михайло Кантимир). Знайомство з джерелами автентичного фольклору найбільших етнографічних регіонів українців, посилення впливу традиційного народного мистецтва на духовне та естетичне збагачення українського народу – головні завдання фестивалю, які визначили його мету.

Справжнім святом народно-виконавського мистецтва став обласний *фестиваль родинної творчості “Родинні скарби Прикарпаття”* (сmt. Богородчани). Серед багатьох сімейних ансамблів-учасників 2002 р. – “*троїсті музики*” родини Сказьківих (сmt Ворохта), “троїсті музики” с.Віпче Верховинського району у складі народного аматорського танцювального ансамблю родин Ванжураків та Іллюків.

Неминучим став процес *інтегрування* фольклорної традиції у професійне мистецтво у силу історико-суспільних обставин становлення і розвитку культури досліджуваного регіону. Зокрема, прослідковуємо трансформацію ансамблю “троїстих музик” в *народний аматорський оркестр народних інструментів*, що було опосередковано політико-культурною ситуацією (поширення культури “мас” – *розширення кількісного складу* гуцульської капели, *введення нових інструментів*

– баян, акордеон, кларнет, флейта, труба, саксофон, ударна установка, гітара, клавішні, контрабас) другої половини ХХ ст. на теренах Прикарпаття. Відомі не тільки в Україні, але і за кордоном оркестри народної музики під орудою народного артиста України П.Терепелюка в Косові, Коломиї (“Гуцулія”), Івано-Франківську (“Рапсодія”), Києві (національного оркестру України). Неодноразово з концертною програмою виступав у мистецьких програмах всеукраїнського телебачення Косівський оркестр гуцульських народних інструментів під керівництвом скрипаль-віртуоза, талановитого композитора, заслуженого працівника культури України Дмитра Біланюка. Сьогодні оркестром керує випускник Івано-Франківського музичного училища імені Д.Січинського, скрипаль-віртуоз А. Ткачук.

Варто зазначити про організацію ансамблів “троїстих музик”, гуцульських капел у *складі фольклорно-етнографічних ансамблів, театральних труп*. Влітку 1987 р. з музикантів села Прокурава було створено інструментальну групу фольклорно-етнографічного ансамблю “Барви Карпат” (ств. 1983 р., кер. Петро Гуцуляк) ускладі 4-х скрипок, сопілки, цимбалів, бубна (кер. Василь Герасим’юк). “Танцювальні номери у виставі супроводжувалися блискучим звучанням оркестрової капели, до складу якої входили...скрипка, цимбали, флюяра, тилинка, дуда, трембіта, дрімба. Сам Хоткевич був добрим скрипалем і часто виконував спільно з капелою запальні гуцульські мелодії”, – наводить яскравий приклад функціонування гуцульської капели як виконавської одиниці Гуцульського художньо-етнографічного театру (с. Краснопілля), професор Прикарпатського національного університету ім. В.Стефаника Мирон Черепанин [20, с. 35-36].

Яскравим свідченням появи *нових форм народно-інструментального музикування* стають сумісні виступи талановитих *музик* та професійних колективів. Зокрема, успішний виступ П.Терепелюка у супроводі оркестру народних інструментів Гуцульського ансамблю пісні і танцю Івано-Франківської обласної філармонії на творчому звіті області у м.Києві (виконували “Фантазію для скрипки з оркестром” П.Терепелюка); спільного оркестру народної музики “Україна, Австрія” під час концертних турне маєстро П.Терепелюка по країнах Європи (Італії, Франції, Чехії, Словаччині, Румунії, Угорщині, Австрії, Німеччині). Збережені записи цих гастрольних виступів Всесоюзною фірмою “Мелодія”, а також приватними фірмами у Відні, пізніше відтвореними на компакт-дисках.

У “золотий фонд” носіїв фольклорного матеріалу ввійшли *імена талановитих музикантів Гуцульського краю: скрипалі* – Василь і Микола Дудчеки (Тимофіїви), Дмитро Біланюк (заслужений працівник культури України) з Мишина, Василь Сметанюк (Гуцул) з Печеніжина, Микола Палямар з Княждвору, Василь Могур (Грималюк), Роман Кумлик з Верховини, Володимир Яким’юк з Косова, Петро Терпелюк з с.Шепарівці (народний артист України), Сергій Орел (заслужений артист України) з Коломиї; *цимбалісти* – Дмитро Луцак з Печеніжина (весільний музикант, артист Гуцульського ансамблю, викладач Коломийської ДМШ, артист оркестру “Гуцулія”), Іван Кавацюк (заслужений артист України) з Мишина, Василь Ватаманюк (заслужений артист України) з с.Попельники, Василь Томашук з Верховини, Василь Павлюк (“Онуфрійчук”) з с.Соколівка, Лук’ян Мартишук з кутка “Зелена вулиця”, Юрій Ткачук з смт. Кути Косівського р-ну; *сопілкарі* – Михайло Дудчек (Тимофіїв, знавець гуцульського фольклору), Василь Попадюк (народний артист України) з Мишина, Юрко Луцак (Левунек) з Печеніжина, Іван Зеленчук з Косова; *бубністи* – Михайло Мосюк з Княждвору, Петро Беркун з Коломиї [17, с.7-8]. Імен надзвичайно багато, всіх тут не перелічити. “Плодючою” є Гуцульська земля на творців народного мистецтва, талановитих музикантів “троїстих музик”, гуцульських капел, народних аматорських та професійних оркестрів, різноманітних інструментальних ансамблів.

Підводячи підсумки, можна констатувати, що професіоналізація ансамблевого виконавства на народних інструментах, що стала кульмінаційною у ХХ ст., вплинула на зміну побутування та функціонування ансамблю “троїстих музик”. Вихід на концертну сцену, виконання оригінальних композицій, зміна складу, удосконалення інструментів – ось далеко не весь перелік специфічних ознак ансамблю “троїстих музик” початку ХХІ ст..

Фольклорні фестивалі, огляди, конкурси, огляди-концерти як один з найбільш популярних сучасних засобів репрезентації народно-інструментальної ансамблевої культури Гуцульського регіону на концертній сцені, покликані сприяти вихованню бережливого ставлення до джерел духовних традицій гуцулів, пропагувати національне, бути завжди на захисті збереження автентичного фольклору і, водночас, розвивати культурні традиції взаємоповаги та взаєморозуміння між народами. За змістом та жанровою структурою їх можна класифікувати наступним чином: фестиваль родинної творчості; обласний огляд художньої самодіяльності; республіканський, всесоюзний фестиваль

самодіяльного мистецтва; обласний огляд-конкурс “троїстих музик”; всесоюзний, всеукраїнський, обласний, регіональний фестиваль-конкурс народної творчості; Міжнародний фольклорний фестиваль етнографічних регіонів України; огляд-концерт сімейних та родинних аматорських колективів; фестиваль народних талантів; обласний фестиваль оркестрів народних інструментів.

У всій різноманітності форм спільного інструментального музикування Гуцульщини можна виділити найбільш типові зразки (на прикладі класифікації форм фольклору С.Грици [3] – Л.П.):

– первинна (автентична) форма – сільські фольклорні колективи (старовинні народні інструменти, спадкоємність усної традиції на генетичному рівні), представлені ансамблями “троїстих музик”, “весільною капелою” (скрипка, цимбали, бубон, сопілка) або так званою “гуцульською капелою”, сімейними та родинними інструментальними капелами;

– “вторинна” форма (відтворення фольклору на сцені в аматорському русі, на фольклорних фестивалях) – народні аматорські ансамблі сопілкарів, дримбарів, цимбалістів, бандуристів; народні самодіяльні оркестри; стилізовані нові аматорські ансамблі “троїстих музик” (назва ансамблю залишилась, однак змінились ознаки і функції цього жанру: дві форми поширення – як окрема фольклорна одиниця та у складі фольклорно-етнографічних колективів; поява нових інструментів; учасники ансамблю –музиканти-виконавці з музичною освітою; трансформація репертуару в обробках, авторських композиціях, вплив побутової танцювальної музики на формування жанрів репертуару; сфера побутвання – весільні обряди, сценічна виконавська практика);

– “професійна реконструкція фольклору” – навчально-експериментальні фольклорні ансамблі, у тому числі і дитячі колективи (сценічна реконструкція автентичного фольклору, вибір репертуару та його інтерпретація);

– фольклоризм (трансформація фольклору в професійній творчості, зокрема музиці) – оркестри народної музики (у репертуарі – авторські обробки народних пісень, танців, оригінальні твори).

Подальший розвиток і активне функціонування народно-інструментальної культури Гуцульського регіону, як в якості автентичного зразка фольклорної традиції, так і видозмінених сучасних форм ансамблевого виконавства, бачаться у справжньому пієтеті до фольклору та збереженні багатой орнаментики, специфіки фольклорного інструментального інтонування, виконавського стилю творців і носіїв фольклору за допомогою цифрових носіїв (комп’ютерних дисків, компакт-дисків, відеокамер, диктофонів), належного поцінування корінних талантів Гуцульщини науковою елітою та державою.

Носіїв автентичного музичного фольклору у культурному сьогоденні можна назвати “Героями” з великої букви, позаяк ці талановиті люди є істинним обличчям етнічної спільноти – гуцулів на теренах Прикарпаття. Збереження традицій народно-інструментального ансамблевого музикування на Гуцульщині і їх пропагування в Україні та за кордоном визначили основні орієнтири у подальшій перспективі розвитку жанру, а саме – гуцульська народна музика повинна стати візитною карткою національної ідентичності українського народу, закріпленні у поліетнічному просторі його неповторності.

Джерела:

1. Вертков К.А. Атлас музыкальных инструментов народов СССР / Вертков К.А., Благодатов Г.И., Язовицкая Э.Э. – М.: Музыка, 1975. – С. 48-60.
2. Волощук Ю. Проблеми функціонування традиційного виконавства Гуцульщини у сучасному урбанізованому середовищі (на матеріалі творчості скрипаля Петра Терепелюка) / Ю.Волощук // Етнокультурні процеси в українському урбанізованому середовищі ХХ століття: зб. наук.-теорет. статей за матеріалами міжнар. наук.-теорет. конф., 22-23 квіт. 2004 р. Вип. 2. / гол. ред. С.П. Павлюк. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2004. – С. 252-256.
3. Грица С. Проблеми репрезентації фольклору на святі народної творчості / С.Грица // Трансмісія фольклорної традиції: Етномузикологічні розвідки. – Київ-Тернопіль: Астон, 2002. – С. 205-217.
4. Заліщук А. Карпат чарівні звуки: розповідь про фольклорний ансамбль дримбарів села Верхнього Ясенова Верховинського району [Буклет] / А.Заліщук. – Івано-Франківськ: Облполіграфвидав, 1989.
5. Звіти районних центрів Івано-Франківської області про роботу оркестрів народних інструментів та троїстих музик (1994-2000 рр.) [Рукописи] / Архів Івано-Франківського НМЦНТІКОР.
6. Карась Г. Магія покутського латкання / Г.Карась // Моя Гуцулія. Весільні латкання / Обробка П.Терпелюка. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2005. – Ч.4. – 88 с.
7. Качкан В. Ватаманюки: Троїсті музики / В.Качкан // Барви веселки: оповіді про народних майстрів. – К.: Молодь, 1981. – С. 70-83.

8. Козаренко О. З глибин народних / О.Козаренко // Моя Гуцулія: Твори для скрипки в супроводі фортепіано / П.Терпелюк. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2003. – с.5.
9. Кушлик Л. Народні музичні інструменти в календарних обрядах на Гуцульщині: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. [“Традиційна музика Карпат: Християнські звичаї та обряди (до 2000-річчя Різдва Христового присвячується)], (Надвірна, 10-11 берез., 2000 р.) / упоряд.: Б.-Ю. Янівський, В.Коваль. – Івано-Франківськ-Надвірна, 2000. – С.54–60.
10. Лисенко М. Народні музичні інструменти на Україні / М.Лисенко. – К.: Мистецтво, 1955. – 62 с.
11. Мацієвський І. Троїста музика (До питання про традиційні інструментальні ансамблі) / І.Мацієвський // Ігри та співголосся. Контонація. Музикологічні розвідки. – Тернопіль: Астон, 2002. – С. 95-111.
12. Мацієвський І. Ранні стадії навчання традиційного музиканта / І.Мацієвський // Інструменталізм в становленні і еволюції: сб. статей / Федер. агенство по культурі і кінематографії, Рос. Ін-т історії мистецтв. – СПб.: РИИИ, 2004. – С. 5-28.
13. Мацієвський І. Християнське та етнотрадиційне в інструментальній музичній культурі народів Карпат: взаємозв'язки та антиномії: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. [“Традиційна музика Карпат: Християнські звичаї та обряди (до 2000—річчя Різдва Христового присвячується)], (Надвірна, 10-11 берез., 2000 р.) / упоряд.: Б.-Ю. Янівський, В.Коваль. – Івано-Франківськ – Надвірна, 2000. – С. 5-12.
14. Мисюк І. Мелодії барв / І.Мисюк. – Косів: Писаний Камінь, 2001. – 292 с.
15. Пасічник Л. Троїста музика в народно-інструментальному мистецтві України ХХ століття / Л.Пасічник // Мистецтвознавство. Вісник Прикарпатського університету. – В. IV. – Івано-Франківськ: Плай, 2002. – С. 133-144.
16. Терпелюк П. Моя Гуцулія. Весільні латкання / П.Терпелюк. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2005. – Ч.4. – 88 с.
17. Терпелюк П. Моя Гуцулія: Гуцулково-коломиївські мелодії для скрипки в супроводі фортепіано / П.Терпелюк. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2005. – Ч.3. – 76 с.
18. Терпелюк П. Моя Гуцулія: Гуцульські мелодії для голосу в супроводі фортепіано / П.Терпелюк. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2005. – Ч.2. – 108 с.
19. Терпелюк П. Моя Гуцулія: Твори для скрипки в супроводі фортепіано / П.Терпелюк. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2003. – 100 с.
20. Черепанин М. Музичне мистецтво Гуцульщини / М.Черепанин // Криворівня: матеріали Міжнар. наук. конфер. – Івано-Франківськ, 2003. – С. 33-39.
21. Шухевич В. Гуцульщина: В 2 ч. – 2-е вид. / В.Шухевич // Репринтне видання 1899-1901. – Верховина: Журн. “Гуцульщина”, 1997. – С. 79-87.

Ольга Петрів, Анна Петрів (Коломия)

УКРАЇНСЬКА ЕТНОПЕДАГОГІКА – ОСНОВА НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ

У сучасній педагогічній науці виділяється окрема галузь – *етнопедagogіка*, яка має на меті дослідження конкретних етнічних традицій виховання. Українська етнопедagogіка, власне, як і все українське, впродовж тривалого часу перебувала під ярмом злісних поневолювачів. Праці видатних вчених з цієї галузі не вивчалися в педагогічних вишах, себто замовчувалися або просто ігнорувалися тогочасними правлячими силами. Наприклад, видатний російський психолог Павло Блонський в 60-х роках стверджував, що російська школа «повинна виховувати маленьких росіян», а про українську школу в той час ніхто не випускав ні пари з вуст. Саме ж виховання на якихось особливих «українських національних традиціях» не тільки не входило в плани органів радянської народної освіти, але й просто засуджувалося як вияв українського буржуазного націоналізму. Ось чому, нарешті виборовши свою незалежність, ми почасти, на жаль, маємо національно несвідоме покоління, яке просто не знає, що робити зі своєю незалежністю. Між поколіннями «славних пращів» і їхніх нащадків — духовна прірва.

Педагогіка – сукупність теоретичних і прикладних наук, що вивчають процеси виховання, навчання і розвитку особистості [1]. Вона, як і школа, також наділяється певними національними рисами. Кожен народ плекає собі подібну школу й власну національну педагогіку. Отже, щоб українська школа була справді національною, вона повинна базуватися виключно на українській педагогіці, а не на віяннях й прикладах іноземних науковців. Педагогіка через виховання та навчання дітей і молоді, відтворює і розвиває у кожному наступному поколінні народ, який, в свою чергу, стає ґрунтом для створення національно свідомої нації. Ми можемо ствердити, що національний підхід у науковому розв'язанні педагогічних проблем є обов'язковим.